

DE WERELD LEERT **SPAANS**

NEDERLAND

2018

Het onderwijs van het Spaans als vreemde taal

Gesteld kan worden dat het Spaans een van de meest populaire vreemde talen in Nederland is die in de Nederlandse samenleving een positieve weerklank heeft. De aanwezigheid van het Spaanse wint steeds meer terrein, waarbij echter rekening gehouden moet worden dat van oudsher het Duits en Frans als vreemde talen in Nederland al een vooraanstaande plaats hebben verworven, dit als gevolg van de geografische nabijheid van deze landen waarmee intensieve handelsrelaties worden onderhouden. Op de arbeidsmarkt evolueert ook het Spaans en daarnaast worden veel opleidingen Spaans gerelateerd aan marketing en de economie aangeboden.

Voor het onderwijzen van Spaans zijn binnen de wetgeving specifieke kwalificaties vastgesteld om het vak aan het middelbaar onderwijs te geven. Dit in tegenstelling tot het basisonderwijs waar geen eisen worden gesteld en een algemene kwalificatie van leraar aan het basisonderwijs (*PABO*) voldoet. Voor het middelbaar onderwijs bestaan twee kwalificaties:

⁽¹⁾ Bron: Onderwijsraad - Adviesraad voor het Onderwijs <https://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/647/documenten/talen-in-het-hoger-onderwijs.pdf>

die van leraar Spaans met een tweedegraads bevoegdheid (Leraar Spaans Tweede Graad) die de mogelijkheid biedt om Spaans te onderwijzen in de benedenbouw van het secundair onderwijs (de eerste drie jaar) en het VMBO en de eerstegraads bevoegdheid (Leraar Spaans Eerste Graad) die de mogelijkheid biedt om zowel in de benedenbouw, het VMBO als de bovenbouw (HAVO en VWO) Spaans te onderwijzen. Het percentage autochtone leraren in Nederland is hoog. De leerlingen krijgen doorgaans les van native speakers uit alle landen waar het Spaans de voertaal is, en de voornaamste pedagogische benadering is communicatief onderricht met een toenemende integratie van ICT tijdens de les.

Primair Onderwijs

Spaans wordt op verschillende onderwijsinstellingen buitenschoolse onderwezen. Het grootste deel van deze instellingen beschikt over internationaliseringsprojecten, met verschillende taalprofielen, of Spaans wordt heel specifiek aangeboden als extra vak voor gevorderde of hooggekwalificeerde leerlingen, zoals in het geval van de *Leonardo Scholen*.

Van de 1.100 basisscholen met vroege introductie van het onderricht in vreemde talen [VVTO] wordt door ongeveer vijfenveertig Spaans aangeboden.

De tijd die aan het vak Spaans wordt besteed kan variëren van een half uur tot twee en een half uur per week, hoewel de meeste onderwijsinstellingen een uur per week plegen aan te bieden.

Daarnaast bestaan er scholen die, ondanks het feit dat er niet systematisch Spaans wordt onderwezen, gedurende enkele weken projecten ontwikkelen die verband houden met de Spaanse taal en cultuur, waarin de kinderen vertrouwd kunnen raken met een aantal aspecten van de Spaanse geografie, geschiedenis, kunst en cultuur.

Voortgezet onderwijs en baccalaureaat

Als gevolg van een aantal wijzigingen die in 2007 binnen het middelbaar onderwijs hebben plaats gevonden, waarbij het vanuit een opleiding is toegestaan Spaans aan te bieden onder dezelfde voorwaarden als het Frans en Duits, heeft Spaans zijn positie verbeterd. Als deze mogelijkheid wordt geboden, kiezen leerlingen in feite voor het merendeel Spaans, hoewel dit niet door alle onderwijsinstellingen kan worden aangeboden, gegeven de omstandigheid dat het daar aanwezige onderwijzend personeel moet worden omgeschoold.

Spaans wordt op ongeveer 250 middelbare scholen onderwezen, met een geschat aantal leerlingen van meer dan 30.000, hoewel deze niet allemaal het gecentraliseerde middelbaar eindexamen afronden, aangezien Spaans in de verkorte vorm kan worden gevolgd die eindigt met een schoolexamen van het betreffende onderwijscentrum of tijdens een van de cursussen.

Aan het merendeel van deze leerlingen wordt Spaans op VWO en HAVO niveau onderwezen, modaliteiten waarin, zoals te zien is in de bijgevoegde tabellen, er meer leerlingen zijn die het centrale eindexamen afleggen.

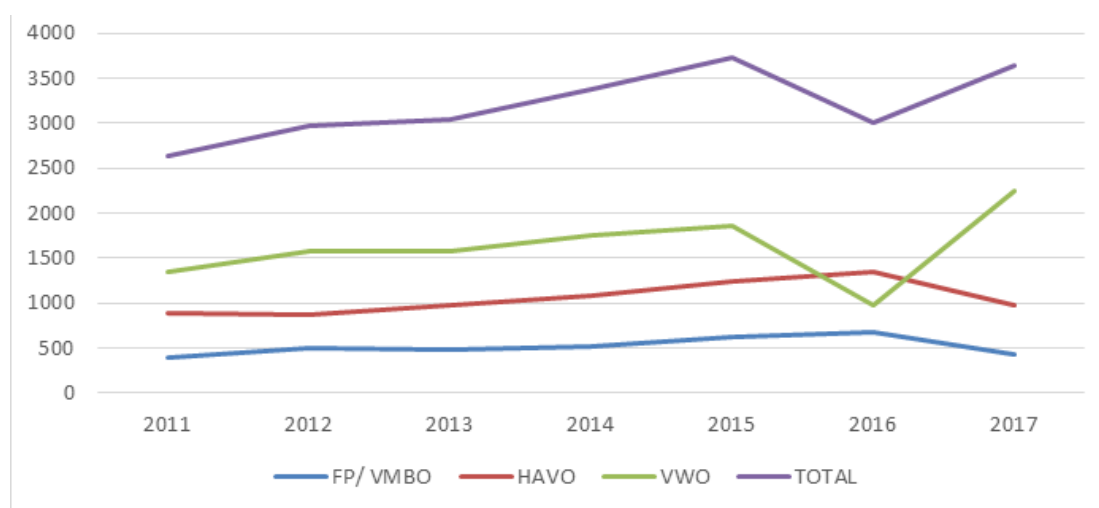
Zoals hierboven vermeld, vond de voornaamste toename van leerlingen Spaans in 2010 plaats, als gevolg van de nieuwe structuur binnen het middelbaar onderwijs waarbij de mogelijkheid wordt geboden Spaans te volgen, waarbij binnen het vervolgonderwijs tevens een groei te bespeuren valt.

Aantal leerlingen dat aan het gecentraliseerde middelbaar eindexamen Spaans deelneemt							
Middelbare schooltype / Schooljaar	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Secundair of middelbaar FP-VMBO	398	511	477	528	631	673	429
HAVO	893	870	980	1.082	1.237	1357	970
VWO	1.352	1.586	1.583	1.762	1.867	970	2242
TOTAAL	2.643	2.967	3.040	3.372	3.735	3000	3641

Bron: Centraal Instituut voor Toets Ontwikkeling (CITO)

http://www.cito.nl/onderwijs/voortgezet%20onderwijs/centrale_examens/examenverslagen/

Aantal leerlingen dat aan het eindexamen Spaans deelneemt, weergegeven per onderwijstype

Beroepsonderwijs

Wat betreft de Beroepsopleiding (*MBO*) wordt Spaans op 25 van de 66 geïntegreerde beroepsopleidingscentra (*Regionaal Opleiding Centrum - ROC*) aangeboden waarbij met name het percentage leerlingen in bepaalde sectoren, zoals Toerisme, Horeca, Handel, Economie en Administratie, in aanzienlijke mate toeneemt ten opzichte van vergelijkbare niveaus en in bepaalde gevallen in hogere mate dan Duits en Frans. Met betrekking tot het *VMBO* en Volwassenenonderwijs (*VAVO*) is de situatie vergelijkbaar met die welke hierboven voor het voortgezet onderwijs wordt beschreven.

Hoger onderwijs

Hogere beroepsopleiding (Universities of Applied Sciences)

Aan de Hogescholen waar een hogere beroepsopleiding wordt geboden, zijn de studierichtingen waarin het Spaans is ingebed, die van Administratie en Bedrijfsmanagement, Handel, Europese studies, Vertalen en Tolken, Horeca en Toerisme. De vraag naar Spaans is aanzienlijk in deze sector en overtreft enigszins het aantal Frans en Duits binnen deze studierichtingen. Binnen het *HBO* wordt het Spaans op 26 van de 37 *Hogescholen* in Nederland onderwezen.

Op het gebied van de Hbo-opleiding zijn tal van internationale uitwisselingsprogramma's tussen Nederland en Spanje opgezet, hetzij via Europese programma's of andere initiatieven, wat de interesse in het Spaans op dit onderwijsniveau aantoont.

Een andere belangwekkende studierichting die binnen het beroepsonderwijs wordt aangeboden, is die van *Tweedegraads* leraar Spaanse in de onderbouw van het middelbaar onderwijs.

Universiteiten

De studie Spaans wordt op vrijwel alle universiteiten in Nederland aangeboden, hetzij als bachelor- of masteropleiding in taal- en letterkunde, of met de mogelijkheid een master in de lerarenopleiding Spaans (met eerstegraads of tweedegraads bevoegdheid) te volgen, die tevens door de universiteiten aan de dienovereenkomstige instituten voor lerarenopleiding, dan wel als vak binnen een andere studierichting wordt aangeboden.

Daarnaast kan op vier universiteiten in Nederland een specifieke studie Hispanistiek, Romaanse talen of Talen en Culturen van Latijns-Amerika worden gevolgd. De positie als vak binnen overige universitaire opleidingen, zoals economie, bedrijfscommunicatie, communicatiewetenschappen, enz. is ook zeer opmerkelijk, waar doorgaans door studenten eerder de voorkeur wordt gegeven aan Duits en Frans.

Er bestaat een trend om binnen de curricula de klassieke filologie te integreren binnen de studies politieke wetenschappen, economie en cultuur, waar de overeenkomstige ingrediënten van elke taal een deel van vormen. De reden is gelegen in de noodzaak die universiteit ondervinden hun aanbod meer op de arbeidsmarkt af te stemmen, als gevolg waarvan klassieke studies als filologie achterblijven.

Instituto Cervantes

Deze instelling is gevestigd in Utrecht en vormt een belangrijk schakel voor de verspreiding van de Spaanse taal en cultuur. Het biedt algemene en gespecialiseerde cursussen Spaans aan en bereidt daarnaast studenten voor op de examens voor het behalen van de DELE, het diploma Spaans als vreemde taal. De culturele activiteiten die door het centrum worden georganiseerd zijn zeer divers en omvatten alle disciplines. Naast de verspreiding van de Spaanse en Latijns-Amerikaanse cultuur draagt het tevens bij aan de culturele dialoog.

De evolutie van de studentenstructuur in de afgelopen vier jaar is als volgt:

- Jaar 2014: 418 studenten
- Jaar 2015: 482
- Jaar 2016: 526
- Jaar 2017: 640

Het Ministerie van Onderwijs en Beroepsopleiding van Spanje in Nederland

Het Spaanse Ministerie van Onderwijs beschikt in Nederland over een technisch adviesorgaan, verbonden aan de Spaanse ambassade en ondergebracht op het Consulaat van Spanje in Amsterdam (www.mecd.gob.es/paisesbajos). Dit orgaan is afhankelijk van het Spaanse Ministerie van Onderwijs in België, Nederland en Luxemburg, gevestigd in Brussel.

Samenbrengen van cursisten die Spaanse taal en cultuur bestuderen

De Taal- en Cultuurassociatie ondergaat een toename van studenten. In het schooljaar 2015-2016 wordt het aantal van 700 studenten bereikt, een trend die ook in het schooljaar 2016-2017 wordt gehandhaafd. Dit cijfer werd in het studiejaar 2017-2018 overschreden.

Het profiel van de studenten is in de loop der jaren aan het veranderen en in veel gevallen spreken de leerlingen het Spaans niet meer als moedertaal, zodat het Spaans in toenemende mate als vreemde taal wordt aangemerkt. Er bevinden zich klaslokalen op de volgende locaties: Alkmaar, Almelo, Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Dordrecht, Eindhoven, Enschede, Heemskerk, Hoofddorp, Leiden, Rotterdam, Utrecht, Veenendaal, Bergen op Zoom en Wormerveer.

Cursus	2012-13	2013-14	2014-15	2016-2017	2017-18
Leerlingen ALCE	656	610	600	690	753
Leerkrachten	6	6	6	7	6

Spaanse afdelingen

Afdeling Amsterdam

In Amsterdam bestaat binnen het Amsterdams Lyceum een Spaanse afdeling, genaamd Trayecto Español, die momenteel ongeveer tweehonderd studenten telt van in totaal meer dan duizend studenten die de onderwijsinstelling telt. 119 studenten kiezen ook Spaans als keuzevak. In het schooljaar 2012/2013 werd het memorandum van samenwerking met het de school met nog eens drie schooljaren verlengd. Als gevolg hiervan bestaat de afdeling al vijftien jaar na de proefimplementatie en is perfect geïntegreerd binnen de onderwijsgemeenschap. De sectie beschikt tijdens dit schooljaar over drie leraren die het Spaans onderwijzen, twee van hen vallen onder het Spaanse ministerie van Onderwijs.

Cursus	2012-13	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Leerlingen van de Afdeling Amsterdam	205	185	178	177	177	181
Leraren	2	2	2	2	2	2

De bibliotheek van het Amsterdams Lyceum (p. Webpagina van de betreffende school) en een klaslokaal waar Spaans wordt onderwezen.

In het vierde jaar maken de scholieren van de afdeling een schoolreis van een week naar Spanje gedurende welke de mogelijkheid wordt geboden de kennis van de taal en cultuur in de praktijk te brengen en tevens deel te nemen aan schooluitwisselingen georganiseerd door het centrum met Spaanse middelbare scholen hetgeen de band met de Spaanse taal en cultuur versterkt. Tijdens het schooljaar 2017-2018 is deelgenomen aan het Erasmus + -programma waarbij een bezoek werd gebracht aan onderwijscentra in Zweden en Roemenië.

Afdeling Leiden

In 2014-2015 ging de Afdeling Spaans van Leiden in het Visser 't Hooft Lyceum en de aangesloten onderwijsinstelling te Leiderdorp Visser 't Hooft Lyceum van start onder de naam "**Camino Español**". In september van dat jaar is een memorandum van samenwerking ondertekend tussen het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Sport en de Stichting voor bijzonder onderwijs Leiden, SCOL, verantwoordelijk voor deze centra. Het doel is de Afdeling te implementeren waarbij de ondertekening van het definitieve memorandum van samenwerking in februari 2014 werd ondertekend.

Cursus	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Studenten van de Leidse afdeling	494	552	250	396
Leraren	1 medewerker 3 Nederlandse leraren	1 medewerker 3 Nederlandse leraren	1 medewerker 3 Nederlandse leraren	1 medewerker 3 Nederlandse leraren

Stichting SCOL is een onderwijsinstelling die door de Nederlandse overheid erkend en gefinancierd wordt en een groot prestige in de omliggende streek geniet. De doelstellingen van het memorandum worden nagestreefd door middel van integratie van de Spaanse afdeling in de onderwijsmodaliteiten VWO en HAVO alsmede de integratie van modules voor de Spaanse taal en cultuur binnen het basisonderwijs in de onderwijscentra van de Stichting. Onderwijs is gericht op de meest excellente studenten.

Europese school

In Bergen beschikt de Europese school over een afdeling waar Spaans door een Spaanse leerkracht wordt onderwezen. In het schooljaar 2017-2018 worden Spaanse leerlingen als volgt verdeeld: L1: 12 leerlingen; L2: 1; L3: 79. **Totaal:** 79 leerlingen.

Resource Centers

In 2014 is een samenwerkingsovereenkomst met de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam getekend als gevolg waarvan het Resource Centre naar de universiteit is overgebracht ten einde de fondsen aan meer geïnteresseerde mensen ter beschikking te stellen. Op het hoofdkantoor van het technische adviesorgaan in Amsterdam is lesmateriaal voor het lerarenbestand beschikbaar gesteld, waaronder dvd's, spelletjes voor het Spaanse klaslokaal, enz. Daarnaast heeft het ministerie van Onderwijs in de loop van 2017-28 een bijdrage geleverd om de fondsen van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam te verhogen met een bedrag van circa. 800 euro.

Lerarenopleiding

De lerarenopleiding is een van de prioritaire doelstellingen van het Spaanse Ministerie van Onderwijs in Nederland. Deze training wordt verwezenlijkt door middel van het organiseren van conferenties, workshops, cursussen en congressen.

In april 2018 in Utrecht gehouden Trainingssessie door het adviesorgaan van Onderwijs

Wat betreft de conferenties zijn die vermeldenswaardig welke jaarlijks in samenwerking met andere instellingen worden georganiseerd met de twee Verenigingen van Spaanse leraren uit Nederland, VDSN en Levende Talen, waarmee voor dit doel samenwerkingsovereenkomsten zijn aangegaan. Opmerkenswaardig zijn ook de twee jaarlijkse conferenties die in samenwerking met het Instituto Cervantes worden georganiseerd, waar docenten uit de wereld binnen het ELE-onderwijs worden uitgenodigd en die zeer druk worden bezocht. Daarnaast worden vaak in samenwerking met vooraanstaande ELE-uitgevers workshops georganiseerd.

Sinds 2016 heeft het Spaanse Ministerie van Onderwijs in België, Nederland en Luxemburg samengewerkt om het **Bijeenkomen van hoogleraren Spaans als vreemde taal in Nederland** te organiseren. Deze dagen worden zeer gewaardeerd door de leerkrachten Spaans en vinden tevens plaats in andere hoofdsteden zoals Rome, Berlijn, Moskou of Parijs.

Taalassistenten

Hoewel er geen specifiek programma voor gesprekshulpmiddelen bestaat op basis van een bilaterale overeenkomst met Nederland, en aangezien Nederlandse jongeren over het algemeen vloeiend Engels spreken, is de afgelopen jaren een aantal gespreksassistenten aangetrokken. Engels voor centra in Spanje. In het academiejaar 2017-2018 zijn zes Nederlandse kandidaten voor Spaanse scholen geselecteerd.

Een groot deel van de leraren Spaans in Nederland zijn native speaker Spaans, zowel binnen het middelbaar onderwijs (waar een groot aantal leraren uit Latijns Amerikaanse afkomst zijn) als op de universiteit. Misschien is om deze reden geen grote vraag naar Spaanse taalassistenten.

Internationaal Congres Spaans voor Specifieke Doeleinden (CIEFE)

Sinds 2000, met een periodiciteit van drie jaar, heeft het **Internationale Congres Spaans voor Specifieke Doeleinden** (CIEFE) in Nederland plaatsgevonden. Deze aanpak is vooral gericht op de Nederlandse onderwijscontext, rekening houdend met het belang van beroepsonderwijs op alle niveaus en heeft altijd veel succes gehad.

Het wordt georganiseerd door het Spaanse Ministerie van Onderwijs in België, Nederland en Luxemburg in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam. Daarnaast wordt door de faculteiten Spaans van de meest vooraanstaande universiteiten van Nederland en België via het Wetenschappelijk Comité samengewerkt. Het Instituto Cervantes in Utrecht verleent hieraan tevens zijn samenwerking.

De **V CIEFE** werd in november 2014 in Amsterdam gehouden en de **VI CIEFE**, in april 2017. Hieraan werd door meer dan honderd leraren, studenten en mensen deelgenomen die geïnteresseerd zijn in de Spaanse taal. Gedurende het najaar van 2018 zullen de notulen van de conferentie worden uitgebracht.

Uitwisselings- en internationaliseringsprogramma's

De Spaanse Adviesraad voor het Onderwijs ontwikkelt overeenkomsten met verschillende Nederlandse centra op het gebied van beroepsopleiding om de uitwisseling van studenten en professionals op dit gebied te bevorderen en hun taalvaardigheden en opleiding met het oog op de arbeidsmarkt in een geglobaliseerde omgeving te verbeteren. In het academische jaar 2017-18, werd contact opgenomen met de Brainport Development-instelling, een organisatie die werkt met vertegenwoordigers van industrie, opleidingscentra en de regionale overheid om de regio te versterken op het gebied van internationale betrekkingen. Dit is de aanzet geweest voor de Onderwijsraad van de Xunta de Galicia studenten uit hun centra voor beroepsopleiding in Galicië te laten oefenen in de regio Eindhoven. De mogelijkheid om deze samenwerking uit te breiden naar Spaanse universiteiten met industriële vestigingen wordt ook bestudeerd. Het idee is om de samenwerking uit te breiden naar andere autonome gemeenschappen die willen deelnemen aan deze uitwisselingen.

Daarnaast wordt door het Spaanse Ministerie van Onderwijs deelgenomen aan beurzen van studenten en universitaire congressen met als doel hun programma's onder de aandacht te brengen en de internationalisering van de Spaanse universiteit te bevorderen.

Evaluatie van de programma's en analyse

De werkzaamheden van de Spaanse Adviesraad voor Onderwijs in Nederland zijn de afgelopen jaren blijven toenemen, inclusief meer activiteiten binnen alle programma's, toenemende relaties met alle toonaangevende instellingen in het land, ondertekening van nieuwe samenwerkingsovereenkomsten en het bereiken van een toenemende repercussie en verspreiding van haar activiteiten.

De Spaanse sectie in het Amsterdams Lyceum is met succes geïmplementeerd en is een belangrijke referentie in termen van het onderwijzen van het Spaans. We willen met name wijzen op het succes van de **Leidse sectie** bij het werven van nieuwe leerlingen die aan de opleiding van de Spaans taal en cultuur deelnemen. Beide centra werken tevens samen met de Adviesraad door hun faciliteiten aan te bieden voor de opleiding van leraren Spaans.

Wat de ALCE betreft, blijft het aantal studenten stijgen en we willen hier benadrukken dat het blended leersysteem perfect is geïmplementeerd.

V CIEFE

Het lerarenopleidingsprogramma is de laatste vijf jaar aanzienlijk uitgebreid en werkt nauwer samen met de verenigingen van Spaanse leraren en overige instellingen. Deze samenwerking wordt weerspiegeld in recentelijk ondertekende overeenkomsten en heeft een betere benadering van Spaanse leraren mogelijk gemaakt. Aan de andere kant heeft het CIEFE-congres, internationaal bekend en zeer prestigieus binnen zijn vakgebied, geleid tot de ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst met de Universiteit van Amsterdam en samenwerking met toonaangevende universiteiten in Nederland en België. In het algemeen hebben alle door de Adviesraad georganiseerde activiteiten een hoge participatiegraad en worden deze zeer gewaardeerd.

Een ander in Nederland gevestigd Spaans instituut dat een belangrijke rol in de verspreiding van de Spaanse taal en cultuur in Nederland speelt is het in Utrecht gevestigde **Instituto Cervantes**. Het is een van de andere belangrijke instellingen waarmee het samenwerkt, onder meer bij de organisatie van trainingsactiviteiten voor leraren Spaans.

Institutionele betrekkingen worden tevens met alle organisaties en instellingen onderhouden, zowel Spaanse als Nederlandse die gerelateerd zijn aan de Spaanse taal en cultuur, met de Resident Councils en de verenigingen van Benelux-Hispanists.

Conclusie

Het Spaans is altijd een taal van belang voor de Nederlanders geweest. Zoals reeds aangegeven, breidt het zich geleidelijk uit in het gereguleerde primair en secundair onderwijs. Wat betreft het jeugdwerk, hoewel Spaans voornamelijk op een aanvullende manier wordt aangeboden, wijzen de laatste berichten op een grotere uitbreiding in deze fase. Binnen het middelbaar onderwijs wint het geleidelijk aan belang.

Nederlandse leerlingen zijn zeer gemotiveerd om Spaans te leren en wanneer de optie wordt geboden, kiezen ze er in grote mate voor, hoewel de centra moeilijkheden ondervinden vanwege hun beschikbare personeel aangezien tot zeer recent het Engels, Frans en Duits verplichte vakken waren. De redenen waarom de Spaanse taal door studenten wordt gekozen zijn:

- De perceptie van de student dat Spanje en zijn cultuur aantrekkingskracht hebben
- De omstandigheid dat veel Nederlandse gezinnen hun vakantie in Spanje doorbrengen
- De toename in handelstransacties met Spaanssprekende landen zorgt ervoor dat de student de studie Spaans als een voordeel ziet voor zijn of haar toekomstige carrière

Op het gebied van het hoger onderwijs neemt het belang van het Spaans toe, zowel ten aanzien van specifieke studies Spaans zoals op het gebied van het ELE of het Spaans bestemd voor specifieke doeleinden waar het geïntegreerd is in veel studievakken. Ook in de beroepsopleidingsprogramma's wordt Spaans steeds belangwekkender en wordt de mobiliteit van studenten en leraren als gevolg van het proces van incorporatie in dit deel van het onderwijs gestimuleerd.

Het is opmerkelijk dat binnen de volwasseneneducatie en op de universiteit de aanwezigheid toeneemt ten opzichte van het Frans en Duits, traditionele vreemde talen in Nederland, en in meerderheid als tweede taal in bepaalde opleidingen zoals Toerisme of die met betrekking tot business communication.

Om deze reden kunnen we optimistisch zijn over de toekomst van het Spaans in Nederland. Momenteel is het Nederlandse ministerie van Onderwijs bezig met het wijzigen van de leerplannen binnen het primair en secundair onderwijs via werkgroepen, binnen het platform curriculum.nu.

Uitgegaan wordt van de doelstelling dat in 2019 een samenvatting wordt gemaakt van de conclusies van de werkgroepen en dat tegen 2020 de politieke beslissingsfase zal aanbreken. Het ministerie van Onderwijs onderhoudt permanent contact met leerkrachtenverenigingen met de bedoeling voldoende druk uit te oefenen zodat het Spaans een vak wordt met dezelfde mate van optionaliteit als Frans en het Duits, wat tot het heden niet het geval is.